

Julkinen keskustelu suomalaisen päihdepalvelujärjestelmän puutteista – Analyysi mielipidekirjoitusten retoriikasta vuosina 2019–2021

Johanna Ranta & Katja Kuusisto

Päihdepalvelut ja niissä ilmenevät puutteet ovat herättäneet Suomessa viime vuosina julkista keskustelua. Sanomalehtien mielipidekirjoituksissa ja muissa medioissa on esitetty erilaisia argumentteja siitä, millaisia ovat tarkoituksenmukaiset päihdepalvelut, miten ne tulisi järjestää tai kenellä ja missä tilanteessa on oikeus saada päihdehoitoa. Taustalla on esimerkiksi huoli siitä, että päihdepalveluiden tarpeessa olevat ihmiset jäävät palvelujärjestelmässä ilman tukea yksilölliset tarpeet sivuuttavan palveluvalikoiman, leimaavien kohtaamisten tai kriminalisoidun huumeiden käytön vuoksi. Huolta lisää se, että päihderiippuvuus ja kuormittava elämäntilanne heikentävät usein ihmisten ymmärrystä oikeuksistaan ja vaikeuttavat niiden edistämistä itsenäisesti, jolloin riski jäädä ilman tarvittavia palveluita kasvaa.

Päihteitä käyttäville ihmisille kohdennetuista palveluista linjataan lainsäädännössä eri näkökulmista. Suomessa näiden palveluiden toimintaa ja asiakkaiden oikeuksia tarkemmin määrittävien lakien ja säädösten taustalla on perustuslaki (731/1999), jossa korostetaan jokaisen ihmisen oikeutta “välttämättömään huolenpitoon” sekä vedotaan julkisen vallan velvollisuuteen turvata kaikille “riittävät sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut”. Päihdehuoltolaki (41/1986) velvoittaa päihdepalveluiden järjestämi-

seen kunnassa esiintyvän tarpeen mukaan siten, että palveluihin tulee voida hakeutua itsenäisesti ja niissä huomioidaan palveluita tarvitsevan ihmisen ja läheisten etu. Myös sosiaalihuoltolaki (1301/2014) ja terveydenhuoltolaki (1326/2010) ottavat kantaa päihdetyön toteuttamiseen. Oikeudet vaihtelevatkin sen mukaan, käyttääkö asiakas sosiaali- vai terveydenhuollon alaisia päihdepalveluita (Poikonen & Kekoni 2019, 57). Yhteistä asiakkaiden oikeuksia määrittävälle lainsäädännölle kuitenkin on, että niin sosiaali- kuin terveydenhuollon palveluissa on lain mukaan oikeus saada hyvää, syrjimätöntä ja ihmisarvoa kunnioittavaa kohtelua (Potilaslaki 785/1992; Asiakaslaki 812/2000).

Julkinen keskustelu päihdepalveluista ja niissä ilmenevistä puutteista osoittaa, että asia nähdään paitsi yksittäisen ihmisen arkea koskevana myös laajempänä yhteiskunnallisena kysymyksenä. Julkisen keskustelun osapuolet osallistuvat keskusteluun kukin omista näkökulmistaan, joten heidän näkemyksensä voivat erota toisistaan. Keskustelua virittää kuitenkin jaettu tulkinta siitä, että päihdepalveluita koskevien puutteiden korjaaminen ja näitä palveluita tarvitsevien, usein marginaaliasemassa elävien ihmisten oikeuksien edistäminen edellyttävät laajan ihmisjoukon taustatukea, sillä päihdeistä riippuvaisilla ihmisillä ei yleensä ole mahdollisuuksia osallistua aktiivisesti yhteiskunnalliseen keskusteluun. Päihdepalveluiden puutteita koskevan julkisen keskustelun yleisiksi tavoitteiksi määrittävät näin ollen päihdepalveluiden tarpeessa olevien ihmisten puolelle asettuminen ja heidän yhteiskunnallisen asemansa edistäminen.

Mielipidekirjoituksissa käyty julkinen keskustelu päihdepalveluiden puutteista nostaa esiin monia marginalisaation kannalta kriittisiä näkökulmia, kuten sen, etteivät laissa määritellyt oikeudet saada tarvittavia päihdepalveluita aina toteudu (ks. myös Perälä & Leppo 2022). Tämän vuoksi mielipidekir-

joitusten analyttinen tarkastelu on yhteiskunnallisesti merkittävää. Toistaiseksi ei ole kuitenkaan ollut tiedossa tarkkaa kuvaa siitä, millaisia näkemyksiä päihdepalveluissa ilmenevistä puutteista julkisesti esitetään ja miten niistä keskustellaan. Tätä tutkimalla tavoitetaan tärkeää tietoa siitä, millaista sosiaalista todellisuutta keskustelun osapuolet tuottavat päihdepalvelujärjestelmän puutteista ja niiden syistä sekä ratkaisemisen tavoista ja vastuista. Lähestymme tässä luvussa päihdepalvelujen puutteita tilannekohtaisesti tuotettuina, tiettyyn aikaan, paikkaan ja kontekstiin sidottuina ongelmanmäärittelyinä (ks. Pösö tässä teoksessa). Tarkastelemme retoriikan analyysin keinoin suomalaisten sanomalehtien mielipidekirjoituksista sitä, millaisia väitteitä suomalaisen päihdepalvelujärjestelmän puutteista esitetään, miten väitteiden puolesta argumentoidaan, millaisista positioista käsin argumentteja esitetään ja kenelle argumentit kohdennetaan.

Jäsennämme seuraavaksi sitä, mitä suomalaisten päihdepalveluiden tilanteesta ja niiden asiakkaiden asemasta nyky-yhteiskunnassa tiedetään aiemman tutkimuksen valossa. Sen jälkeen siirrymme aineistonkeruun raportointiin ja tutkimusaineiston esittelyyn sekä kerromme tutkimuksemme tavoitteista ja diskursiivisiin lähtökohtiin (ks. Jokinen ym. tässä teoksessa) perustuvasta retoriikan analyysistä tutkimusmenetelmänä. Tämän jälkeen vuorossa on mielipidekirjoitusten analyysi. Luvun viimeisessä osassa vedämme yhteen tutkimuksen keskeisimmät tulokset ja niistä tehtävät johtopäätökset.

Tutkimusten havainnot suomalaisista päihdepalveluista ja asiakkaan asemasta

Suomalaisen päihdepalvelujärjestelmän kehityspotkut ovat olleet tutkijoiden kiinnostuksen kohteena jo useita vuosikym-

meniä (esim. Murto 1981; Kaukonen 2000; Kuusisto & Ranta 2020). Esimerkiksi päihdepalveluihin pääsy ja siinä ilmenneet ongelmat ovat olleet tieteellisessä keskustelussa varsin aktiivisesti esillä. Aiheesta virinneen julkisen keskustelun voi olettaa olevan yksi tekijä tutkimuksellisen kiinnostuksen lisääntymisen taustalla. Oletammekin, että tutkimuksissa esiin nostetut ajan-kohtaiset teemat ovat ainakin jossain määrin läsnä myös tarkastelemissamme mielipidekirjoituksissa.

Viime vuosina tutkijat ovat tehneet tulkintoja päihdepalveluissa tapahtuvista, yhteiskuntaan kytkeytyneistä muutoksista. Yksi keskeisimmistä on ollut vuosia käynnissä ollut sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteellinen uudistus (sote-uudistus), siihen liittyvät, eri hallitusohjelmien välillä vaihtelevat mallit sekä uudistuksen odotettavissa olevat vaikutukset päihdeitä käyttävien ihmisten palveluihin. Tutkimuksissa on havaittu, että sote-uudistuksen keskeisiä kohteita ja haasteita päihdepalveluita käyttävän asiakasryhmän kannalta ovat monialaisten palveluiden kohdentaminen ja yhteensovittaminen sekä alueellinen eriarvoisuus tarpeenmukaisten palvelujen saatavuudessa. Päihdepalveluiden muutostarpeeseen on pyritty vastaamaan organisaatorisen ja hallinnollisen uudistamisen rinnalla lakien valmistelulla sekä resurssi-, ohjelma- ja tieto-ohjauksella. (Partanen 2021.)

Tutkimuksissa on nostettu esiin myös markkinoistuneen ilmapiiriin tuomat muutokset päihdepalveluiden rakenteisiin ja toimintakäytäntöihin (esim. Stenius & Storbjörk 2020). Kriittinen katse on kohdistunut esimerkiksi asiakkaiden ja työntekijöiden sekä julkisen vallan vastuissa tapahtuneisiin muutoksiin ja muutosten seurauksiin: samalla, kun asiakkaan ja työntekijän harkinta- ja päätösvalta asiakkaan edun huomioivien ratkaisujen tekemiseksi on vähentynyt, työntekijöiden vastuut asiakkaiden arjen tukemisesta ovat lisääntyneet (Juhila ym. 2017). Myös jär-

jestöt, joilla on perinteisesti vahva asema suomalaisessa päihdepalveluiden tarjonnassa, ovat kohdanneet uudenlaisia tilanteita. Muutokset ovat asettaneet järjestöt punnitsemaan esimerkiksi sitä, kuinka heidän on palveluiden kilpailuttamisen tuomien reunaehtojen puitteissa mahdollista noudattaa ammattieettisiä arvoja ja tarjota asiakkaille eettisesti kestäviä palveluita (Heimonen 2019).

Yhteiskunnalliset muutokset ovat luoneet muutoksia päihdetyön ammatillisiin käytäntöihin, mikä on aiheuttanut seurauksia myös asiakkaille. Aiemmin päihdehuollolle vakaan perustan muodostaneen psykososiaalisen päihdetyön aseman on havaittu markkinoistumisen ja lääketieteellisen orientaation vahvistumisen myötä heikentyneen, minkä vuoksi päihteitä käyttävät ihmiset kohtaavat nykyisin yhä suurempia riskejä jäädä ilman kokonaisvaltaista tukea (Kuusisto & Ranta 2020). Niin ikään on havaittu puutteita siinä, miten työntekijät ovat ottaneet käyttöön työkaluja, jotka on tarkoitettu edistämään sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) ”erityistä tukea tarvitseviksi” kategorisoitujen ihmisten oikeuksien toteutumista. Päihteistä riippuvaisten ihmisten ei esimerkiksi aina tunnisteta olevan erityisen tuen tarpeessa, jolloin kaikkea sosiaalihuoltolain mahdollistamaa, asiakkaiden palveluihin pääsyä edistävää harkintavaltaa ei välttämättä ymmärretä hyödyntää. (Esim. Kuusisto & Kalliomaa-Puha 2019.)

Sosiaaliset oikeudet ovat sopimuksellisia, ja niiden uudelleenmäärittelyyn on syytä palata ajoittain, jotta yhteiskunnallisista muutoksista aiheutuvat reunaehdot päihdepalvelujärjestelmän toimintamahdollisuuksille voidaan tunnistaa (Kaukonen 2019). Tutkimuksissa onkin tarkasteltu esimerkiksi sitä, miten päihdepalveluiden tarpeessa olevien ihmisten sosiaaliset oikeudet nykyisin toteutuvat (esim. Pehkonen ym. 2019; Perälä & Leppo 2022). Tällaiselle tutkimukselle on osoitettu olevan

tarvetta, sillä vain kolmasosan päihdehoitoa tarvitsevista ihmisistä on arvioitu pääsevän hoidon piiriin (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2016). Tutkijat pitävät tähän osasyynä sitä, että vaikka palveluita olisi teoriassa saatavilla, ne eivät välttämättä ole käytännössä yhdenvertaisesti saavutettavissa esimerkiksi taloudellisista tai maantieteellisistä syistä. Lisäksi asiakkaiden tieto oikeuksistaan palveluihin ja keinoista palveluiden saamiseksi voi olla riittämätöntä. Asiakkaille ei myöskään aina synny henkilökohtaista kokemusta saavutettavuudesta, tai he voivat kohdata tilanteita, joissa lainsäädäntö ja viranomaistoiminta luovat tarpeettomia esteitä palveluiden saavuttamiselle. (Poikonen & Kekoni 2019.)

Saavutettavuuteen liittyvien pulmien lisäksi päihteitä käyttävät ihmiset voivat kohdata yhteiskunnallisissa instituutioissa muitakin palveluiden laatuun tai perusoikeuksien toteutumiseen liittyviä ongelmia (Perälä & Leppo 2022). Erityisesti huumeita käyttävien ihmisten negatiiviset kokemukset palvelujärjestelmässä ovat olleet viime vuosina tutkimuksissa aktiivisesti esillä. Nämä kokemukset ovat usein todentuneet avun hakemisen tai sen saamisen vaikeutena, kuten leimaavina kohtaamisina, luottamuksen puutteena tai edellytyksinä siitä, että asiakkaan pitäisi täyttää tiukat kriteerit tarvittavan palvelun saamiseksi (esim. Virokannas 2017; tässä teoksessa). Vastavia havaintoja on tehty huumeita käyttävien ihmisten kyvystä ja vallasta toimia sekä tehdä valintoja palvelujärjestelmässä. Luotettavaksi koettujen työntekijöiden vuorovaikutustaitojen merkitys palveluihin pääsyn edistäjänä sekä asiakkaan toimintavallan ja itsemääräämisoikeuden vahvistajana on korostunut etenkin tilanteissa, joissa tarpeenmukaisiin palveluihin pääsy ei ole näyttäytynyt yksiselitteisenä. (Ranta 2020; Juhila ym. 2021.)

Tutkimusaineistona sanomalehtien mielipidekirjoitukset

Tarkastelemme analyysissamme suomalaisen päihdepalvelujärjestelmän puutteita koskevaa keskustelua sanomalehtien mielipidekirjoituksista. Aineistomme mielipidekirjoitukset on julkaistu neljässä laajalevikkisessä suomalaisessa sanomalehdessä (*Helsingin Sanomat*, *Aamulehti*, *Turun Sanomat* ja *Ilkka-Pohjalainen*) vuosina 2019–2021. Aineistohaun aikarajausta perustelivat paitsi päihdepalveluita koskevan keskustelun aktivoituminen erityisesti viime vuosina myös hakutekniset syyt. Aineisto oli saatavilla sähköisestä sanomalehtitietokannasta (ePress) Tampereen yliopiston kirjastosta kahdelta viimeiseltä vuodelta. Myös retoriikan analyysi yksityiskohtaisena analyysimenetelmänä puolsi aineiston täsmällistä rajaamista.

Halusimme varmistua siitä, että valitsemamme lehdet katavat Suomea maantieteellisesti monipuolisesti, sillä päihdepalvelut ja niiden toteuttamistavat vaihtelevat aluekohtaisesti (ks. Stenius ym. 2012). Lisäksi pyrimme tavoittamaan monenlaisia päihdepalveluita koskevaa keskustelua. Tämän vuoksi toteutimme aineistohaun systemaattisesti ja käytimme laajasti teemaa koskevaa, rinnakkaistermejä sisältävää hakulauseketta: ”päihdehoi(to)* or huumehoi(to)* or päih(de/teet)* or huume(et)* or päihderiippuv(uus)* or huumeriippuv(uus)* or päihdepalvel(ut)* or korvaushoi(to)* and mielipi(de)*”. Lehtikohtaiset haut toteutettiin maaliskuussa 2021. Haku tuotti paljon osumia myös mielipidekirjoitusten ulkopuolelle, kuten uutisiosioihin ja pääkirjoituksiin. Nämä rajattiin suoraan pois aineistosta. Mielipideosaston sisällä aineistosta karsittiin tekstiiviestit, joiden katsoimme olevan suppeita retoriikan analyysimiseen. Tarkempaan tarkasteluun päätyi 119 hakutulosta.

Mielipidekirjoitusten sisällöllistä relevanssia arvioitiin tässä vaiheessa otsikkotasolla ja tutustuen kirjoituksen sisältöön. Ai-

neistoa karsittiin peilaamalla kirjoitusten sisältöä tutkimuskysymyksiin: ensisijainen fokus tuli olla päihdepalveluissa. Jos pääpaino oli esimerkiksi yleisesti päihteiden käytössä tai muissa sosiaali- ja terveystalvueluissa ja päihdepalveluita vain sivuttiin lyhyesti, teksti jätettiin pois aineistosta. Lopuksi karsimme aineiston ulkopuolelle ne mielipidekirjoitukset, joissa teksti painottui päihdepalveluiden puutteisiin liittyvien argumenttien ja retoristen keinojen käytön sijaan esimerkiksi yksittäisen palvelun esittelyyn.

Lopullinen aineisto koostuu 36 mielipidekirjoituksesta. Eri lehdistä aineistoa on mukana seuraavasti: *Aamulehti* (16 mielipidekirjoitusta), *Helsingin Sanomat* (11 mielipidekirjoitusta), *Ilkka-Pohjalainen* (6 mielipidekirjoitusta) ja *Turun Sanomat* (3 mielipidekirjoitusta).

Tutkimuksen tavoite ja analyysimenetelmät

Tutkimuksemme tavoitteena on selvittää, millaista keskustelua päihdepalveluissa ilmenevistä puutteista Suomessa julkisesti käydään ja ketkä tähän keskusteluun osallistuvat. Pyrimme tähän tavoitteeseen tarkastelemalla mielipidekirjoituksia retoriikan analyysillä, jota on sovellettu suomalaisissa sosiaalityön tutkimuksissa eri konteksteissa. Marginalisaation näkökulmasta eniten huomiota on saanut julkinen puhe asunnottomuuden ja asumisen kysymyksistä (esim. Juhila 1995; Jokinen & Juhila 1996; Juhila 1997; Raitakari 2006; Jokinen 2016a). Retoriikan analyysia ei ole kuitenkaan juuri hyödynnetty päihdepalveluita koskevissa tutkimuksissa.

Retoriikan analyysi saa erilaisia painotuksia riippuen siitä, millaisiin metodologisiin juuriin tutkimuksessa kiinnitytään (esim. Perelman 1996). Tässä luvussa analyysi perustuu sosiaalisen konstruktionismin ja diskursiivisen tutkimuksen perin-

teisiin¹, joiden tausta on Michael Billigin ja Jonathan Potterin todellisuuden tulkinnallista luonnetta korostavissa näkemyksissä. Asioista esitettyä tietoa ei tulkita faktana, vaan fokuksessa on vuorovaikutuksen osapuolten sosiaalisessa toiminnassaan tuottama argumentointi näistä asioista (Billig 1987, 138; Potter 1996, 106–108). Argumentointia tutkitaan tarkastelemalla tekstin tai puheen rakenteita, merkityksiä ja retorisia keinoja sekä analysoimalla mitä argumenteilla niiden käyttötilanteissa tavoitellaan ja tehdään (Potter 1996, 102; Jokinen 2016b, 338). Argumentointi tapahtuu siis osana esiintymisyhteyttään ja aina suhteessa tiettyyn, oletettuun yleisöön, jolloin sitä tulee myös tulkita suhteessa kontekstiinsa. Esimerkiksi tutkimuksemme kohteena olevien mielipidekirjoitusten argumentoinnin taustalla on aina jokin ”agenda”, tietyn asian puolesta puhuminen ja jonkin asiantilan tavoitteleminen. Tavoitteena on nostaa esiin epäkohtia suomalaisessa päihdepalvelujärjestelmässä, jolloin myös argumentointi ja siitä tehtävät tulkinnat kytkeytyvät Suomen kontekstiin. Yleisösuhteen tarkastelu on tässä yhteydessä keskeistä, sillä argumentoinnin myötä rakennettu sosiaalinen todellisuus muodostuu aina väistämättä sen mukaiseksi, kuka päihdepalveluiden puutteita koskevia argumentteja esittää ja kenelle esitetyt argumentit kohdennetaan.

Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen ovat tarkastelleet diskursiivista retoriikan analyysia diskurssianalyysia käsittelevässä oppikirjassaan (2016). Hyödynämme mielipidekirjoitusten retoriikan tarkastelussa erityisesti Arja Jokisen (2016b) jäsennyksiä puolustavasta ja hyökkäävästä retoriikasta sekä retorisista keinoista. Puolustavalla retoriikalla viitataan omaa

1 Luvun ensimmäinen kirjoittaja työskenteli artikkelia kirjoittaessaan diskursiiviseen ja konstruktionistiseen tutkimukseen perustuvassa tutkimushankkeessa *Kodeissa tapahtuvien palvelukohtaamisten maantiede hyvinvointipalvelujen marginaalissa Suomessa ja Ruotsissa* (2017–2022, Suomen Akatemia).

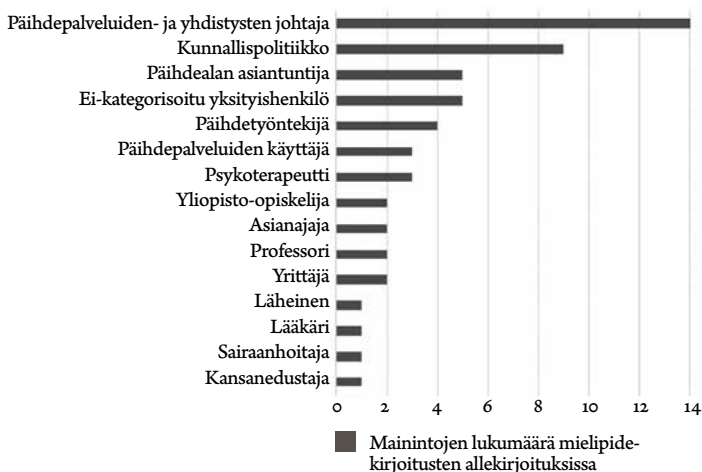
argumentointia vahvistavien ja sen kannatettavuutta lisäävien retoristen keinojen käyttöön. Tällöin tarkoituksena on lisätä argumentin vakuuttavuutta sekä sen esittäjän luotettavuutta. Hyökkäävällä retoriikalla puolestaan tarkoitetaan kilpailevien vasta-argumenttien esittämistä epäsuotuisassa valossa, millä heikennetään vasta-argumenttien voimaa ja asemaa. (Emt.) Hyökkäävää tai puolustavaa retoriikkaa toteutetaan käyttämällä erilaisia *retorisia keinoja*. Olemme kuvanneet taulukossa 1 Jokisen (2016b, 344–367) jäsennyksen mukaisesti, millaisia retorisia keinoja mielipidekirjoituksissa voidaan soveltaa, miten kukin retorinen keino todentuu keskusteluissa ja mihin nämä keinot kulloinkin sidotaan – argumentin esittäjään, itse argumenttiin vai näihin molempiin.

Kohti mielipidekirjoitusten retoriikkaa

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa halusimme saada yleiskuvan koko aineistosta. Tarkastelimme ensin sitä, millaisista positioista käsin mielipidekirjoitukset on kirjoitettu. Koodasimme kirjoittajien positiot niitä kuvaaviin yläkäsitteisiin ja kokosimme ne kuvioon 1². Kuvio osoittaa, että selvästi yleisimmin mielipidekirjoituksia olivat laatineet päihdepalveluiden ja -yhdistysten johtajat sekä kunnallispoliitikot. Vähiten eli yksittäisiä kirjoituksia olivat sen sijaan laatineet päihdepalveluiden tarpeessa olevien ihmisten läheisiksi tai lääkäreiksi, sairaanhoitajiksi ja kansanedustajiksi itsensä kategorisoineet henkilöt.

Toisessa vaiheessa analysoimme, kenelle kirjoitukset kohdennetaan eli mikä tulkintamme mukaan on mielipidekirjoituksen kohdeyleisö. Osalla kirjoituksista voi nähdä olevan

2 Yhdellä kirjoituksella saattoi olla useita tekijöitä. Lisäksi osa kuvasi positiotaan useilla käsitteillä. Positiota kuvaavien mainintojen kokonaismäärä on tämän vuoksi kirjoitusten lukumäärää suurempi.

Kuvio 1. Mielipidekirjoitusten kirjoittajien positio allekirjoitusten mukaan

useita kohdeyleisöjä. Tulkitsimme, että selvästi suurimmalla osalla kirjoituksista viestittiin päättäjille eri tasoilla, muun muassa valtakunnallisille päättäjille (16 mielipidekirjoitusta) tai kuntapäättäjille (15). Myös poliittiset päättäjät yleisesti (2) sekä EU:ssa (1) ja maakunnissa (1) olivat kirjoitusten kohteena. Lisäksi tekstejä osoitettiin päihdepalveluiden edustajille tai päihdetyöntekijöille (5) ja aiemmin mielipiteensä laatineille yksityishenkilölle (3). Yksittäisiä kirjoituksia suunnattiin terveydenhuollon kouluttajille, medialle, perheille ja julkiseen keskusteluun osallistuneille ihmisille. Vain hieman yli puolessa teksteistä viestin kohdeyleisö ilmaistiin selvästi. Vastaavasti lähes puolessa kirjoituksista, erityisesti valtakunnallisia päättäjiä koskevissa teksteissä, yleisösuhte oli epäsuorasti tulkittavissa. Esimerkiksi lainsäädäntöön muutosta vaativista mielipidekirjoituksista oli rivien välistä tulkittavissa, että mielipidekirjoituksessa puhuteltiin lainsäädännöstä vastaavia tahoja. Sen sijaan

Taulukko 1. Retoristen keinojen analyysikehikko

Retorinen keino	Todentuminen	Esittäjä	Argumentti
Etäännyttäminen omista intresseistä	Puhuja ei korosta edustamansa tahon etua tai omaa etuaan, vaan puhuja asettuu objektiiviseksi etäännyttämällä väitteen omista intresseistään	x	
Puhujakategoriolla oikeuttaminen	Puhuja osoittaa oikeuttaan tietynlaiseen tietoon oman ammattinsa tai muun asemansa perusteella (kuten professori tai lääkäri vs. ”maallikko”)	x	
Liittoutumisasteen säätely	Puhuja sitoutuu esittämäänsä väitteeseen tai etäännyttää siitä itsensä (asian esittäminen omissa nimissään vs. asian neutraali raportointi)	x	
Konsensus tai asiantuntijan lausunto	Puhuja esittää väitteen eri tahojen (erityisesti arvovaltaisten asiantuntijoiden) hyväksymänä, jolloin se ei ole vain henkilökohtainen mielipide	x	
Tosiasiapuhe	Puhuja esittää asiansa siten, että se saadaan näyttämään puhujista ja tulkinnoista riippumatta faktoilta; niin sanottu ”vaihtoehdottomuuspuhe”		x
Kategoriat ja kategorisointi	Puhuja käyttää tilanteittaisia kategorioita, joilla on erilaisia funktioita, esim. asioiden oikeuttaminen tai kritisointi		x
Yksityiskohdat ja kertomukset	Puhuja luo totuudenmukaisen ja autenttisen vaikutelman hyödyntämällä yksityiskohtaista (tarinamuotoista) kerrontaa		x
Numeerinen ja ei-numeerinen määrällistäminen	Puhuja luo mielikuvan mitattavasta ja ristiriidattomasta (numeerisesta) tiedosta tai tehostaa viestiä esim. ääri-ilmaisuin (kuten ”ei yksikään”)		x

Julkinen keskustelu suomalaisen päihdepalvelujärjestelmän puutteista

Retorinen keino	Todentuminen	Esittäjä	Argumentti
Metaforat	Puhuja lisää ymmärrystä keskusteltavasta ilmiöstä liittämällä siihen merkityksiä tutuista konteksteista; tavoite luoda halutun kaltaisia konnotaatioita		x
Ääri-ilmaisut	Puhuja tarjoaa vastaansanomattoman argumentin maksimoimalla tai minimoimalla asioita (kuten numeeriset, ”täydellinen”, ”aina”, ”ei todellakaan”)		x
”Kolmen lista”	Puhuja antaa ilmiöstä riittävän näytön listaamalla säännönmukaisesti siihen liittyviä asioita; luodaan kuva ilmiölle yleisestä piirteestä tai toiminnasta	x	x
Kontrastiparit	Puhuja korostaa kannatettua asiaa kontrastiparilla: itse kannattamaansa vaihtoehtoa vahvistetaan positiivisin ja vastakkaista negatiivisin merkityksin		x
Toistot	Puhuja toistaa esittämiään asioita suoraan tai sitoo ne toisen tahon esittämiin argumentteihin (eli luo toistoa kontekstoimalla asian uudelleen)	x	x
Vasta-argumentilta suojaautuminen	Puhuja suojelee kasvojaan liittämällä mahdollisen vasta-argumentin puheeseensa (kuten ”En missään nimessä vastusta korvaushoitoa, mutta...”)	x	

kunnallispolitiikkaan liittyvissä teksteissä viesti kohdennettiin useasti suoraan päättävälle elimille, jopa yksittäisille henkilöille.

Kolmanneksi tutkimme kokonaiskuvaa mielipidekirjoituksissa käytetyistä argumentointitavoista. Havaitimme, että omia argumentteja ja argumentin esittäjän asemaa puolustelevalta retoriikalta oli huomattavasti vasta-argumenttia ja sen esittäjää vastaan hyökkäävää retoriikkaa yleisempää. Tarkemmin tätä retoriikkaa tutkiessamme etsimme jokaisesta mielipidekirjoituksesta niiden yhden keskeisimmän päihdepalveluissa ilmeneviä puutteita koskevan pääväitteen saadaksemme selville asian, jota kussakin kirjoituksessa tulkintamme mukaan ensisijaisesti ajetaan ja tavoitellaan. Luokittelimme nämä yksittäisten mielipidekirjoitusten pääväitteet kuuden niitä kuvaavan yläkategorian alle. Toisin sanoen kaikki yläkategoriat sisältävät pääväitteitä useista mielipidekirjoituksista. Nimesimme yläkategoriat seuraavasti:

- yksilöllisiä tarpeita vastaavat päihdepalvelut puuttuvat (10 mielipidekirjoitusta),
- päihdepalvelujärjestelmään tarvitaan muutosta (7 mielipidekirjoitusta),
- päihdettä käyttävät ihmiset tarvitsevat tukea, eivät rangaistuksia (7 mielipidekirjoitusta),
- tietynlaiselle hoito- tai palvelumuodolle on lisää tarvetta (5 mielipidekirjoitusta),
- asenteet ja arvot päihdepalveluiden järjestämisen taustalla ovat epäsuorat (4 mielipidekirjoitusta) sekä
- päihdepalveluiden laadussa ilmenee puutteita (3 mielipidekirjoitusta).

Seuraavan luvun rakenne perustuu edellä kuvattuihin yläkategorioihin. Tarkastelemme mielipidekirjoitusten retoriikkaa

yksityiskohtaisesti edeten yläkategoria kerrallaan yleisimmästä harvinaisimpaan. Olemme valinneet jokaisesta yläkategoriasta analysoitavaksi pääosin yhden mielipidekirjoituksen, jotta voimme havainnollistaa retoristen keinojen monipuolisuutta yksittäisissä kirjoituksissa. Tällä tavoin on myös mahdollista osoittaa, kuinka perusteellisesti kirjoituksissa usein tuotetaan valittua pääväitettä taustoittavaa ja perustelevaa kuvausta ennen varsinaisen pääväitteen esittämistä. Otteiden valintakriteerinä oli, että niitä on poimittu kaikista aineiston lehdistä, niiden kokonaisuus konkretisoi pääväitteiden sisältöjä ja käytettyjä retorisia keinoja monipuolisesti, ne on kirjoitettu monenlaisista positioista käsin ja ne on kohdennettu eri tahoille. Tunnistettavuutta häivyttääksemme olemme poistaneet otteista päivämääriä sekä erisnimet, kuten sanomalehtien, henkilöiden, poliittisten puolueiden ja paikkakuntien nimet.

Tarkastelussa mielipidekirjoituksissa käytetyt retoriset keinot

Yksilöllisiä tarpeita vastaavat päihdepalvelut puuttuvat

Suurimmassa osassa aineistomme mielipidekirjoituksista pääväite perustuu näkemykseen siitä, että yksilöllisiä tarpeita vastaavat päihdepalvelut puuttuvat valtakunnallisesti tai paikallisesti. Yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisen vaikeutta perustellaan esimerkiksi sillä, ettei erilaisia elämänvaiheita, päihteitä, toipumistavoitteita tai hoidollisia ja alueellisia tarpeita huomioivia päihdepalveluita ole tarjolla. Tähän yläkategoriaan luokittelimme kahdeksan erilaista pääväitettä: 1) kunnan päihdepalvelut eivät vastaa niitä tarvitsevien ihmisten tarpeisiin, 2) päihdehoitoa on tarjottava sitä haluaville, 3) päihteitä käyttävät nuoret jäävät ilman apua kunnan päihdepalveluissa, 4) päihteettömyy-

den tavoittelijat eivät saa tarpeenmukaista kuntoutusta, 5) Suomessa asuinpaikka ratkaisee päihdehoitoon pääsyn, 6) kunnan tulee järjestää päihdepalvelut riittävässä laajuudessa, 7) päihdepalveluiden pitää olla nopeasti ja helposti saavutettavissa ja 8) oikea-aikainen, yksilöllisiä tarpeita vastaaviin päihdepalveluihin pääsy säästää rahaa. Seuraavaksi analysoimamme kirjoituksen pääväite kuuluu tähän viimeiseen ryhmään. Väitteen uskottavuutta vahvistetaan kunnallispoliitikkojen laatiman kirjoituksen alussa ensin pohjustamalla väitettä puolustavalla retoriikalla ja omista intresseistä etäännyttävällä tosiasiapuheella huumeiden käytön ajankohtaisesta tilanteesta:

Suomessa päinvastoin kun muualla Pohjoismaissa, huumeiden käyttö on lisääntynyt poikkeusolojen aikana. Lisäksi poikkeusoloista riippumatta huumeiden yliannostuskuolemat ovat lisääntyneet koko maassa.

((Poliittisen puolueen nimi)) valtuutetut ja muut luottamushenkilöt saavat paljon huolestuneita yhteydenottoja kuntalaisilta ja kaupungin työntekijöiltä päihdepalveluiden saatavuudesta sekä huumeiden myynnistä julkisilla paikoilla, puistoissa ja kaduilla.

[MP3, Kunnallispoliitikko & Kunnallispoliitikko]

Faktopuhetta huumeiden käytön ja yliannostuskuolemien valtakunnallisesta lisääntymisestä vahvistetaan kontrastilla “muiden Pohjoismaiden” tilanteeseen, millä osoitetaan väitteen relevanssia erityisesti Suomessa. Ajankohtaisuuden puolesta argumentoidaan viittaamalla koronaviruksen aiheuttamiin olosuhteisiin. Lisäksi asian vakavuutta korostetaan toteamalla argumentoinnin taustalla olevan ilmiön, yliannostuskuolemien lisääntymisen, olevan olemassa ”poikkeusoloista riippumatta”, joten siihen tulee puuttua joka tapauksessa.

Puhujakategorian eli poliittisen aseman toistuva mainitseminen kutsuu yleisöä tarkastelemaan argumentointia tämän position kautta. Argumentointi saa vahvistusta muilta tahoilta saadusta tiedosta eli kaupungin asukkaiden ja työntekijöiden ”huolestuneista yhteydenotoista”, jotka ovat kohdistuneet mo-
niin puoluetoimijoihin. Näin argumentoinnille saadaan laajaa taustatukea eri tahojen näkemyksistä huumekaupasta julkisilla paikoilla ja puutteista ”päihdepalveluiden saatavuudessa”. Argumentointia vahvistetaan myös viittaamalla yhteydenottojen runsaaseen määrään. Samalla luodaan kuva kaupungissa yleisesti vallitsevista kokemuksista, mikä korostaa tarvetta tilanteen korjaamiselle. Mielipidekirjoitus jatkuu päihdepalveluiden yksilöllisyyden tarvetta korostavalla otteella, jossa tuodaan esiin eri päihteiden huomioimisen merkitys:

Kyse ei ole vain huumehoidosta. Alkoholi on edelleen eniten ongelmia ja kustannuksia aiheuttava päihde. Saamme toistuvasti viestejä, että alkoholiongelmaiset eivät saa hoitoa ilman omaisensa apua. Omaiset ovat joutuneet tekemään valtavasti työtä päihdeongelman hoitoon tarvittavien maksusitoumuksien saamiseksi. Lisäksi myös omaisilla itsellään on oikeus saada hoitoa, näin ei valitettavasti useinkaan tapahdu.

[MP3, Kunnallispoliitikko & Kunnallispoliitikko]

Alkoholin korostetaan aiheuttavan päihteistä ”eniten” seurauksia, mikä näkyy ”toistuvasti” omaisten yhteydenotoissa poliitikoille. Ei-numeerisesti määrällistävillä ääri-ilmaisilla tavoitellaan sen vakuuttamista, että huumeita käyttävien ihmisten lisäksi alkoholia käyttävätkin tarvitsevat heidän tarpeisiinsa kohdennettuja yksilöllisiä palveluita, joihin on myös taloudellisesti järkevää satsata. Ääri-ilmaisua käytetään myös kerrottaessa omaisten tekemästä ”valtavasta työstä”, jotta päihdehoitoon pääsy olisi

taloudellisesti mahdollista. Tällä vahvistetaan mielikuvaa siitä, ettei hoitoon pääsy ole helppoa, mikä vaikuttaa muihinkin kuin päihdehoidon tarvitsijaan. Kertomuksista epäinhimillisistä kokemuksista tehdään vakuuttavia yksityiskohtia käyttämällä, millä yleisöä vakuutetaan myös läheisten oikeuksista erityisesti läheisille kohdennettuihin palveluihin. Argumentointia yksilöllisten päihdepalveluiden puolesta jatketaan seuraavasti:

Tuore Itä-Suomen yliopiston selvitys osoittaa, että oikea-aikainen päihdepalveluihin pääsy vähentää sosiaali- ja terveyspalveluiden kokonaiskustannuksia. Päihdepalveluihin pääsy ja niiden riittävyys on kirjattu lakiin, mutta se on myös järkevää taloudenhoitoa. Tarjolla tulee olla monipuolisia palveluita joissa psykososiaaliseen kuntoutukseen on riittävästi resursseja. Päihderiippuvuus on terveyttä uhkaava sairaus ja sillä vakavuudella siihen on myös suhtauduttava.

[MP3, Kunnallispolitiikko & Kunnallispolitiikko]

Päihdepalveluita koskevan argumentoinnin vakuuttavuutta lisätään etäännyttämällä argumentointi kirjoittajien omista intresseistä. Tämä todentuu raportoimalla neutraalisti ajankohtaista asiantuntijatietoa ”oikea-aikaisen päihdepalveluihin pääsyn” positiivisista kustannusvaikutuksista koko palvelujärjestelmälle. Viestin voi tulkita olevan kohdennettu eri tahoille: päihdepalveluihin kohdistetut rahat hyödyttävät monia tahoja, ja näin asia on yhteinen. Mieli-pidekirjoituksen uskottavuutta lisätään tois-tamalla aiemmin esitettyjä argumentteja taloudellisesta näkö-kulmasta eli ”kokonaiskustannusten” vähenemisestä, riittäviin ja saavutettaviin päihdepalveluihin pääsyn ”lakiin kirjatui-sta” oikeuksista sekä siitä, että yksilölliset eli ”monipuoliset” ja ”psykososiaalista kuntoutusta” tarjoavat palvelut ovat merkityksel-lisiä. Argumentoinnista voidaan toisin sanoen tehdä tulkinta

siitä, ettei näitä seikkoja ole aiemmin huomioitu riittävästi. Mielipidekirjoituksessa palataan vaihtoehdottomaan tosiasia-puheeseen, yleisiin käsityksiin päihderiippuvuuden terveysriskeistä, mikä edellyttää asiaan reagoimista tilannetta vastaavalla ”vakavuudella”. Tarpeenmukaisten päihdepalveluiden puolesta argumentoiva kirjoitus päättyy seuraavaan otteeseen:

Tiedämme, että kasvava kaupunki ja koko ajan kasvussa oleva päihteiden käyttö tulee lisäämään sosiaali- ja terveystalouden tarvetta, jos emme ryhdy panostamaan päihdepalveluihin ja niiden saatavuuteen. Kysymmekin ((kaupungin korkeimmalta viranhaltijalta)), miten kaupunki on tähän varautunut?

Tuemme syksyn budjettineuvotteluissa esityksiä joissa määrärahoja päihdehoitoon lisätään. Päihdeongelmat eivät parane toivomalla vaan hoidolla.

[MP3, Kunnallispoliitikko & Kunnallispoliitikko]

Kirjoituksessa kuvataan kaupungin kasvavaa sosiaali- ja terveystalouden tarvetta sen asukaskunnan ja päihteiden käytön laajenemisen myötä. Tämä esitetään koko sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmää horjuttavana uhkakuvana, jos ”päihdepalveluihin ja niiden saatavuuteen” ei lisätä tämänhetkistä enemmän resursseja. Me-muoto kuvastaa tiedon olevan kaupungissa yleisesti jaettu ja siitä on saavutettu konsensus, jolloin tilanteeseen puuttuminen nähdään kaupungin tehtävänä. Seuraava virke tarkoittaa kirjoituksen olevan kohdennettu erityisesti yksittäiselle päättäjälle. Alustus ”Kysymmekin” viittaa kirjoittajien sitoutuvan kysymyksen takana piilevään epäsuoraan argumenttiin siitä, että kaupungin, erityisesti sen korkeimman viranhaltijan, tulee ottaa vastuu päihdepalveluiden ja palvelujärjestelmän tulevaisuudesta. Lopuksi kirjoituksessa liittoudutaan laajempaan joukkoon, puolueen toimijoihin, ja annetaan fakta-

tietoa tämän joukon tulevaisuuden suunnitelmista väitettyjen puutteiden ratkaisemiseksi. Mielipidekirjoitus päättyy päihdepalvelujärjestelmän puutteisiin puuttumista oikeuttavaan argumenttiin siitä, että riippuvuudesta toipuminen tarvitsee abstraktiksi määrittyvän ”toivomisen” sijaan tuekseen konkreettisia toimenpiteitä, ”hoitoa”.

Päihdepalvelujärjestelmään tarvitaan muutosta

Aineistomme mielipidekirjoituksissa väitettiin myös, että päihdepalvelujärjestelmään tarvitaan yleisellä tasolla muutosta. Pääväitteet tässä yläkategoriassa ovat: 1) kunta tarvitsee uudenlaisen päihdehoitojärjestelmän, 2) kunnan nykyinen päihdehoitojärjestelmä ei toimi, 3) koko suomalaista huumehoitojärjestelmää on uudistettava ja 4) Suomessa on tarve ylläpitää ja kehittää laajasti eri kohderyhmiä tavoitettavia päihdepalveluita. Seuraavassa esitämme otteita kansanedustajan laatimasta kirjoituksesta, jossa väitetään, että 5) Suomessa tarvitaan ennaltaehkäisevää ja toimivaa päihdepalvelujärjestelmää:

Vaalikoneiden kysymyksiin vastatessa tuli otettua monen monta kertaa kantaa siihen, kuuluvatko viinit ruokakauppojen hyllyille vai ei. Kysymykset päihderiippuvaisten tai heidän omaistensa auttamisesta loistivat poissaolollaan.

Päihdeongelmat ja niiden ratkominen ei ole noussut vaaliteemojen keskinäisessä kilpa-ajossa mukaan kärkikahinoihin. Mielestäni on kyse niin tärkeästä monia suomalaisia koskettavasta asiasta sekä yhteiskunnallisesti mittavasta haasteesta, että siitä tulisi keskustella enemmän tänäkin keväänä.

[MP36, Kansanedustaja]

Väitettä ennalta ehkäisevän ja toimivan päihdepalvelujärjestelmän tarpeesta ei nosteta esiin heti kirjoituksen alussa, vaan

teksti lähtee liikkeelle yleisön vakuuttamisesta päihderiippuvaisien tarpeiden huomioimisesta ajankohtaisessa poliittisessa keskustelussa. Tätä teemaa koskevaa argumentointia oikeutetaan ja luottamusta sen esittäjää kohtaan vahvistetaan puolustelevalle retorikalla: kirjoittajan poliittinen asema ja kokemus vaalikoneiden täyttämisestä oikeuttavat näiden argumenttien esittämiseen. Aiheen merkittävyyttä korostetaan kahden näkökulman välisellä kontrastilla ja vastuullistamalla vaalikoneet laatinutta mediaa epäsuorasti siitä, ettei aiheesta ole keskusteltu. Vahvempien alkoholijuomien saatavuuden parantamiseen on haluttu poliitikkojen kannanottoja aktiivisesti, ei-numeerisin ääri-ilmaisuin kuvattuna ”monen monta kertaa”. Tuesta päihderiippuvaisille tai läheisille ei ole kuitenkaan kysytty lainkaan, mitä havainnollistetaan metaforalla kysymysten ”loistamisesta poissaolollaan”.

Argumentointia vahvistetaan toistolla hieman eri näkökulmasta, kuitenkin edelleen metaforia käyttäen ja poliittiseen puhujakategoriaan liittoutuen: kirjoittaja toteaa, ettei aihe ole pärjännyt ”vaaliteemojen keskinäisessä kilpa-ajossa”. Odotus aiheesta keskustelemisesta eduskuntavaaleissa viittaa kirjoittajan liittoutumiseen vallitsevaan käsitykseen siitä, että päihdepalvelujärjestelmässä tarvittavien muutosten edistäminen on kansanedustajien vastuulla. Aiheen relevanssia vakuutetaan ensin minämuotoisella sitoutumisella väitteeseen, toiseksi argumentoimalla asian olevan kansallisesti jaettu eli etäännyttä omista intresseistä ja kolmanneksi kuvaamalla pulman suurta mittakavaa. Kirjoituksessa siirrytään seuraavaksi päihderiippuvaisien auttamista ja palvelujärjestelmää koskeviin kysymyksiin:

Auttaminen on kovasta yrityksestä ja vahvasta tahdostakin huolimatta usein kovin vaikeaa. Ennaltaehkäisevien toimien lisäksi tarvitaan toimivaa tukijärjestelmää, jotta lipsuvien jalkojen alle saataisiin pitoa ja matka jatkuisi taas eteenpäin.

Inhimillisellä tasolla menetykset ovat valtavia, mutta myös päihdeongelmien hintalappu yhteiskunnalle on mittava.

Tarvitaan panostuksia niin sosiaalipuolelle kuin terveydenhuoltoon. Samoin nuorisotyössä lisäresursseille olisi varmasti käyttöä. Poliisiakaan ei saa unohtaa heidän rankassa työssään koittaa pitää laittomat päihteet poissa katumarkkinoilta.

[MP36, Kansanedustaja]

Kirjoituksessa viitataan ääri-ilmaisuin päihderiippuvuuden kompleksisuuteen ja siitä aiheutuvaan auttamisen vaikeuteen. Tätä käytetään pohjustuksena sen argumentoimiseksi, ettei varhainen puuttuminen yksin riitä, vaan toipuminen edellyttää ”toimivaa” palvelujärjestelmää. Argumentointia vahvistetaan jälleen metaforin vertaamalla päihderiippuvuutta ja siihen liittyvää retkahtamisriskiä ”lipsuviin jalkoihin”, minkä kuka tahansa meistä saattaisi kohdata. Lisäksi tukijärjestelmää kuvataan tahona, jonka ansiosta ”jalkojen alle saataisiin pitoa” ja ”matka” eli toipuminen voisi jatkua. Argumentointi päihdepalvelujärjestelmään edellytettyjen muutosten puolesta saa vahvistusta ensin ei-numeerisesta ääri-ilmaisusta päihderiippuvuuden ”valtavista” seurauksista ihmisille ja toiseksi yhdistelmästä ei-numeerista ääri-ilmaisua ja metaforaa, kun kirjoituksessa kuvataan kaikille suomalaisille lankeavia suuria taloudellisia kustannuksia eli ”mittavaa hintalappua”.

Kirjoituksessa esitetään konkreettisia ratkaisuja päihdepalvelujärjestelmän muuttamiseen listaamalla neljä eri tahoja – sosiaali-, terveys- ja nuorisopalvelut sekä poliisi – jotka tarvitsevat metaforin kuvaten lisää ”panostuksia” eli resursseja työnsä tekemiseen. Tämänkaltaisella argumentoinnilla viestitään, etteivät tähänastiset auttamisen edellytykset ole olleet riittäviä ja niitä tulee kohentaa monialaisesti. Tarvetta lisäresursseihin korostetaan argumentoimalla poliisin työn olevan ”rankkaa” ja

kuvaamalla työn yksityiskohtia. Lopuksi palataan näkemyksiin poliittisesti ajankohtaisista teemoista:

Nyt puhutaan tietysti paljon sotesta, maahanmuutosta, perhevapaiden uudistamisesta, mutta toivoisin tulevaisuuden päihdepolitiikan nostamista vahvemmin esille vaalikeskustelussa.

Seuraavan hallituksen tulisi laatia suuntaviivat hallinnonrajat ylittävälle päihteiden vastaiselle työlle, jotta hyvät ihmiset eivät eksyisi pahoille teille.

[MP36, Kansanedustaja]

Kirjoituksessa toistuu argumentointi sen puolesta, että ”tulevaisuuden päihdepolitiikasta” tulisi keskustella vaaleissa aiempaa enemmän, jotta päihdepalvelujärjestelmään tarvittavaa muutosta voitaisiin edistää. Muita vaaliteemoja mainittaessa argumentoinnissa hyödynnetään kolmen listaa ja sanavalintaa ”tietysti”. Sillä viitataan kirjoittajan oletukseen siitä, että nämä teemat ovat muille poliittisille toimijoille keskeisiä ja että kirjoituksen laatija on yhtä mieltä näiden teemojen tärkeydestä. Näin korostetaan, ettei päihdepalveluista tarvitse keskustella muiden teemojen kustannuksella, vaan niiden rinnalla. Suostutteleva ilmaisu ”toivoisin” viittaa kirjoittajan sitoutumiseen tähän toiveeseen, joka kohdennetaan oletettavasti tahoille, joille viesti jo aiemmin kohdennettiin, eli vaalikoneet laativalle medialle ja vaalien kanssaehdokkaille. Lopuksi vastuullistetaan uusia valtakunnallisia päättäjiä muutosten edistämisestä esittämällä metaforaa käyttäen näkemys tarpeesta ”laatia suuntaviivat”, työskentelyä ohjaavat suunnitelmat, jotta päihteitä käyttäviä ihmisiä kohtaavien palveluiden yhteistyölle olisi jatkossa toimivat puitteet. Tuleville kansanedustajille kohdistetun argumentoinnin vakuuttavuutta lisää kirjoittajan asema nykyisenä kansanedustajana. Viimeisenä vakuuttamisen keinona käytetään riippuvuu-

den ja yksilön toisistaan erottavia metaforia, kun kirjoituksessa kuvataan ”pahojen teiden” eli päihderiippuvuuteen liittyvien negatiivisten asioiden takana olevan ”hyviä ihmisiä”. Tämän voi tulkita näkemykseksi jokaisen ihmisen oikeudesta saada apua riippuvuuteensa teoistaan huolimatta.

Päihteitä käyttävät ihmiset tarvitsevat tukea, eivät rangaistuksia

Tämän yläkategorian kirjoituksissa olennaisin viesti on, että huumeita käyttäville ihmisille tulee tarjota tukea rangaistusten sijaan. Analysoimme seuraavaksi tarkemmin professorin laatimaa mielipidekirjoitusta, jossa keskeisin väite muotoillaan tarpeeksi ”päivittää” huume politiikka vastaamaan 2020-luvun tilannetta”.

Ennen aineisto-otteita on syytä kuvata niitä moninaisia tapoja, joilla kirjoituksen pääväitettä alussa taustoitetaan. Tämä tapahtuu numeerisella ja ei-numeerisellä määrällistämällä, kuten viittaamalla strategioiden ja lakien voimaantulon vuosilukuihin sekä lisääntyneen huumeiden käytön, kokeilujen ja huume myrkytyskuolemien lukumääriin. Argumentteja esitetään myös huume kulttuurin ja -kaupan muutoksista eri vuosikymmenillä sekä yksityiskohdista huumeiden käytön riskeistä. Lisäksi todetaan, että yli puolet tietyllä vuosikymmenellä syntyneistä aikuisista ei rankaisisi huumeiden käytöstä. Pääväitteestä siis etäännyttään puolustavaan retoriikkaan nojaavalla tosiasia-puheella eli asiantuntijoiden tutkimustiedolla huumeiden käytön historiasta ja nykytilanteesta. Ensimmäinen aineisto-ote on poimittu kohdasta, jossa kirjoituksen fokus siirtyy huumeita käyttävien ihmisten ”nykyjärjestelmään”:

Nykyjärjestelmässä huumeongelmia piilotellaan ja avun hake-
mista viivytellään. Hoitoon on jonoja, eikä hoitoa ole aina tar-
jolla. Huumeongelmia leimaa vahva stigma, ja palveluissa on

syrijintää. Satunnaisesta käytöstä saattaa päätyä poliisin rekistereihin, ja siitä voi olla haittaa koulutus- ja työuralla.

Kannabista on miltei mahdoton saada lääkkeeksi virallista tietä, vaikka kyse olisi vakavista sairauksista ja potilas kokisi hyötyvänsä tällaisesta lääkityksestä. Samaan aikaan opioidilääkkeitä ja bentsodiatsepiineja valuu väärinkäyttäjille.

Nykyisen lainsäädännön takia kaikkia huumekuolemien ehkäisykeinoja ei voida käyttää. Esimerkiksi käyttöhuoneiden – tilojen, joissa huumeita voitaisiin käyttää valvotuissa oloissa – perustaminen on mahdotonta.

[MP22, Professori]

Nykyjärjestelmän puutteita koskevan argumentoinnin vakuuttavuutta lisätään listaamalla kriminalisoinnin aiheuttamia haittoja palvelujärjestelmän avuntarpeessa oleville ihmisille: ”huumeongelmien piilottelu”, ”avun hakemisen viivyttely”, ”jonot” päihdehoitoon, ”hoidon” puute, ”vahva stigma” ja palvelujärjestelmässä kohdattava ”syrijintä”. Haittojen nähdään ulottuvan laajasti eri elämäntilanteisiin, opiskeleviin ja työelämässä oleviin, jos satunnaiskokeilut päätyvät viranomaisten tietoon. Listaa jatketaan käyttämällä ääri-ilmaisuja laillisen lääkekannabiksen saamisen vaikeudesta, vaikka lääkkeestä olisi saatu positiivisia kokemuksia ”vakavien sairauksien” hoidossa. Keskustelua kriminalisoinnin aiheuttamista negatiivisista seurauksista jatketaan metaforalla huumeriippuvuuden hoidossa käytettävien lääkkeiden siirtymisestä katukauppaan, niiden ”valumisesta väärinkäyttäjille”, joille niitä ei ole määrätty. Poliittisten säädösten väitetään olevan syy siihen, ettei huumeiden aiheuttamien kuolemien välttämiseen ole ollut riittävästi mahdollisuuksia. Konkreettisenä yksityiskohtana esitetään nykylain tuomat esteet ”valvotun” käytön turvaavien ”käyttöhuoneiden” avaamiselle. Väitettä siitä, että huumeita käyttävät ihmiset tarvitsevat

tukea rangaistusten sijaan, pohjustetaan kirjoituksessa myöhemmin lisää taustoittamalla huumeekysymysten historiaa:

Huumeet määriteltiin 1970-luvulla järjestys- ja turvallisuusongelmaksi, ja kansanterveyden näkökulmaa vahvistettiin 1990-luvulla. Nyt tilanne on monimutkaisempi. Huumeiden käytön haitat ovat selvä kansanterveysongelma, huumerikollisuus järjestysongelma ja huumaantuneena ajaminen turvallisuusongelma.

Kyse on myös yhä suuremman joukon perus- ja ihmisoikeuksista: saako huumeita käyttävä ihminen hoitoa tarpeen mukaan, onko palvelu syrjimätöntä, toteutuuko yhdenvertaisuus, miten turvataan oikeus elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen?

Toimenpiteet huumeiden käyttäjiä ja huumemarkkinoita kohtaan olisi hyvä eriyttää. Sosiaali- ja terveystalouden pitäisi ottaa vastuu huumeiden käyttäjistä, rikoslain mukaiset toimet tulisi keskittää huumemarkkinoiden valvontaan.

Huumeiden käyttö ei enää ole suppean alakulttuurin erillis-kysymys. Sen hoitaminen tai hoitamatta jättäminen vaikuttaa laajasti koko yhteiskuntaan ja sen hyvinvointiin.

[MP22, Professori]

Aineisto-otteessa toistetaan kirjoituksen alussa esitetty kuvaus huumetilanteen kehityskaaresta. Ilmiö uudelleenkontekstoidaan kategorisoimalla se tiettyssä ajassa rakennetuiksi terveydellisiksi ja sosiaalisiksi ongelmiksi (ks. Pösö tässä teoksessa). Ajankohtaisuutta vahvistetaan kuvaamalla nykytilannetta kompleksiseksi ja määrittelemällä huumeet tilannekohtaisesti ongelmalliseksi kansanterveydelle, järjestykselle tai turvallisuudelle. Listauksen edessä sana ”selvä” kertoo argumentoinnin kyseenalaistamattomuudesta. Vakuuttavuutta lisäämään listaamalla

useita, aiempaa laajemman joukon ”perus- ja ihmisoikeuksien” toteutumista kyseenalaistavia retorisia kysymyksiä. Kirjoituksessa esitetään konkreettinen ratkaisuehdotus eli suora näkemys oikeanlaisesta vastuunjaosta: ihmisten ja riippuvuuksien hoitamisen tulisi kuulua sosiaali- ja terveystalvveluille, huumekaupan ”valvonnan” poliisille. Yleisölle annetaan valittavaksi yksi vaihtoehto toisilleen vastakkaisista tilanteista, ”hoitaminen” tai ”hoitamatta jättäminen”, joista ensimmäinen viittaa suomalaisille aiheutuviin positiivisiin ja jälkimmäinen negatiivisiin seurauksiin.

Huumepolitiikkaa ja palvelujärjestelmää koskevissa mielipidekirjoituksissa esiintyi myös hyökkäävää retoriikkaa. Yhdessä kirjoituksessa yksityishenkilö liittoutuu erään aiheesta aiemmin kirjoittaneen henkilön kanssa kahteen näkemykseen: huumeiden käytön vähäisyyteen Suomessa sekä ”huumekuolemien” ja tartuntatautien ehkäisyn merkityksellisyteen. Tämän jälkeen argumentoinnissa keskitytään huumeiden kriminalisointia koskeviin vastaväitteisiin:

En allekirjoita johtopäätöstä, että Suomessa tehtäisiin runsaiden yliannostuskuolemien vuoksi vääränlaista huumeiden vastaista politiikkaa. Jos Portugalista halutaan jotakin oppia, niin se olisi terveyden- ja sairaanhoidon parempi ongelmakäyttäjien saavutettavuus. Kannabiksen dekriminalisaatio ei tässä auta, päinvastoin lisää ongelmia. Onhan tähänastinen suomalainen toimintamalli jo osoittanut vahvuutensa. Siihen kuuluvat hyvä koulujärjestelmä, terveydenhoito, päihdelainsäädäntö ja syrjäytymisen ennalta ehkäiseminen.

[MP28, Yksityishenkilö]

Erimielisyys aiemman kirjoittajan väitteeseen ilmaistaan suoralla palautteella minä-muodossa eli sitoudutaan väitteeseen siitä, että Suomen ”huumeiden vastainen politiikka” on oikea

ratkaisu. ”Portugalilla” viitataan ”kannabiksen dekriminalisat-
tioon” eli rangaistavuudesta luopumiseen. Vaikka kirjoituk-
sessa osoitetaan tätä vastustava näkemys, siinä ollaan valmiita
”oppimaan” kyseiseltä valtiolta terveyspalveluihin satsaamalla,
jotta huumeita käyttäviä ihmisiä voitaisiin tavoittaa parem-
min – kuitenkin säilyttämällä kannabiksen rangaistavuus.
Argumenttiin on sisäänrakennettu oletus siitä, että huumeita
käyttävillä ihmisillä kohdennetussa palvelujärjestelmässä olisi
parantamisen varaa. Kriminalisointia vastustavaa argumen-
tia heikennetään liittämällä siihen negatiivisia merkityksiä, ja
omaa väitettä vastaavasti vahvistetaan esittämällä siitä positiiv-
isia puolia. Näkemystä vahvistetaan ensin suoralla argumen-
tilla, ”ei se ((dekriminalisointi)) tässä auta”, ja uhkakuvalla
toivotulle lopputulokselle vastakkaisesta, haittoja lisäävästä
tuloksesta. Toiseksi vakuuttavuutta haetaan neutraalilla tosi-
asiapuheella listaamalla yksityiskohtia Suomen järjestelmän
todistetuista hyvistä puolista eli huumeita käyttävien ihmis-
ten tarpeiden monialaisesta huomioinnista lakipykälissä, kou-
luissa, terveydenhuollossa ja ”syrjäytymisen ennalta ehkäise-
misessä”.

Tietynlaiselle hoito- tai palvelumuodolle on lisää tarvetta

Monissa kirjoituksissa argumentoidaan tietynlaiselle hoito- tai
palvelumuodolle olevan lisää tarvetta. Tähän näkemykseen liit-
tyy seuraavanlaisia pääväitteitä: 1) tarvitaan lisää tietoa, koke-
muksia ja keskustelua siitä, että päihteistä voi päästä eroon py-
syvästi, 2) raitistuminen edellyttää vertaistukea ja 3) Suomessa
tarvitaan uudenlaisia haittoja vähentäviä palveluita. Seuraavaksi
analysoimassamme mielipidekirjoituksessa päihdepalveluiden
käyttäjät väittää, osin hyökkäävän retoriikan keinoin, että 4) kor-
vaushoito on monelle toimivin hoitomuoto:

Viime aikoina mediassa on ollut paljon keskustelua ((kaupungin)) huumehoidosta, osin negatiiviseenkin sävyyn. Haluan osallistua keskusteluun kertomalla oman kokemukseni päihdeongelmasta toipumisesta ja ((kaupungin)) palvelujärjestelmästä. Käytin erilaisia huumeasaineita 17 vuoden ajan, kunnes lopetin kolme vuotta sitten.

Olen ollut yhteensä 10 vuotta korvaushoidossa. Tällä hetkellä saan korvaushoitolääkkeen terveyskeskuksesta. Ensimmäisen kerran olin laitostuntoutuksessa 18-vuotiaana. Yhteensä hoitokertoja on kertynyt 12. Joka kerta hoitoon lähtiessäni uskoin olevani valmis lopettamaan, mutta palasin käyttämään kerta toisensa jälkeen.

Laitostuntoutuksessa on hyvät puolensa, kun ihmisellä on todella vahva motivaatio kuntoutumiseen. Tällöin laitosjakson pitäisi olla pidempi kuin parin viikon katkaisuhoido. Pitkään hoitojakso ei takaa kuivilla pysymistä.

[MP10, Päihdepalveluiden käyttäjä]

Opioidikorvaushoidon tarpeellisuutta osoittava argumentaatio pohjautuu kirjoittajan omiin kokemuksiin päihdepalveluista. Tekstissä haastetaan kriittistä keskustelua kaupungin ”huumehoidosta” ja otetaan aluksi hyökkäävän retoriikan kohteeksi aiheesta aiemmin keskustelleet henkilöt. Tämän jälkeen kirjoittaja käyttää puolustavaa retoriikkaa ja tuo esiin oman kokemuksensa, mikä vahvistaa hänen asemaansa väitteiden esittäjänä. Lisäksi argumentoinnissa nojataan yksityiskohtiin, esimerkiksi tosiasiapuheeseen perustuvaan numeeriseen määrällistämiseen. Kirjoituksessa myös korostetaan kirjoittajan omaa pitkäaikaista kokemusta monista keskusteltavalle aiheelle relevanteista asioista: huumeiden käytöstä, päihitteettömyydestä, korvaushoidosta sekä muiden hoitomuotojen toistuvasta epäonnistumisesta nuoresta iästä lähtien. Kun kirjoituksessa kerrotaan

hoidosta putoamisista ei-numeerista ilmaisua käyttäen, yleisö vakuutetaan siitä, että hyvästä motivaatiosta huolimatta retkah-tamiseen johtaneita yrityksiä laitoshoidossa on takana suuri määrä. Kirjoittaja osoittaa, että hänellä on vahvaa kokemustietoa asiasta ja että hän on oikeutettu väitteiden esittämiseen.

Argumentointi perustuu myös vasta-argumentilta suojaute-miseen, kun laitoshoidon positiivisia piirteitä esitetään yleisenä, kirjoittajasta etäännytettyinä kuvauksena ennen siihen kohdistu-vaa kritiikkiä. Positiivisia seikkoja tuodaan esiin kuitenkin sillä varauksella, että tiettyjen, ääri-ilmaisuin kuvailtujen ehtojen tulee täytyä. Lopuksi laitoshoidon puutteista esitetään kritiik-kiä metaforin ja ei-numeerisesti määrällistämällä: ”pitkäkään” kuntoutusjakso ei ole tae raitistumisesta, ”kuivilla pysymisestä”. Kirjoituksessa jatkuu henkilökohtainen, kirjoittajan väitteisiin sitova argumentointitapa:

Korvaushoitoa on kritisoitu paljon, mutta minulle se on ollut pelastus. Korvaushoitoa ei tule tarjota nuorille tai ensisijaisena vaihtoehtona. Se voi kuitenkin parhaimmillaan tarjota tasapai-noisen elämän. Toivon kritisoijien ymmärtävän, että monen kohdalla korvaushoito on toimivin tai ainoa realistinen vaihto-ehdo.

Tavoitteenani on lopettaa korvaushoito joskus. Injektiona annettava korvaushoitolääkitys estää lääkkeiden väärinkäytön ja myynnin. Onnistuneeseen korvaushoittoon on liittynyt kohdal-lani keskustelutuki, jota olen saanut terveysasemalla. Olen saa-nut uskoa tulevaisuuteen ja vanhemmuuden lisäksi uskon löytä-väni oman alani ja paikkani myös työelämässä.

[MP10, Päihdepalveluiden käyttäjä]

Aineisto-otteessa käytetään ei-numeerisesti määrällistäviä ää-ri-ilmaisuja. Argumentoinnin tueksi luodaan kontrasti korvaus-

hoitoa ”paljon” kritisoineiden ja kirjoittajan elämänlaadun kannalta hyvin merkityksellisen kokemuksen, ”pelastuksen” välillä. Tällä oikeutetaan kirjoittajan positio väitteiden esittäjänä. Vasta-argumenteilta suojaudutaan ehdottomin näkemyksin siitä, ettei korvaushoito ole hyvä vaihtoehto tietyille ikäryhmälle tai ensi kertaa päihdehoitoon hakeutuville. Vastapainoksi tarjotaan näkemys siitä, että korvaushoito voi myös palvella tarkoitustaan ja tarjota ”tasapainoisen elämän”. Vakuuttavuutta lisäävät ääri-ilmaisut siitä, että kyseinen hoitomuoto on monille ”toimivin”, ei-numeerisesti ilmaistuna jopa ”ainoa” mahdollisuus. Vaihtoehtomuuspuhe kuvastaa sitä, ettei kaikille ole tarjolla muita toipumista tukevia palveluita. Maininnat kirjoittajan omasta ”tavoitteesta lopettaa korvaushoito joskus” sekä kokemuksista katukaupan estävästä injektio lääkkeestä ja hoidon keskeisestä elementistä, ”keskustelutuesta”, voi tulkita epäsuoraksi vasta-argumenteilta suojautumiseksi, sillä julkisessa keskustelussa korvaushoidon kritiikki kohdistuu usein näihin asioihin. Lopussa omat kokemukset sidotaan edelleen väitteisiin, millä vakuutetaan yleisö korvaushoidon myötä rakennetuilla tulevaisuuden suunnitelmilla ja toiveilla, jotka täyttävät kulttuurisen odotuksen aktiivisesta, ”työelämässä” olevasta aikuiskansalaisesta (ks. Juhila ym. 2017; Holmberg tässä teoksessa; Raitakari ym. tässä teoksessa).

Asenteet ja arvot päihdepalveluiden järjestämisen taustalla ovat epäsovivat

Muutamissa aineistomme mielipidekirjoituksissa argumentoidaan, että asenteet ja arvot päihdepalveluiden järjestämisen taustalla ovat epäsovivat. Tähän pohjautuu kolme pääväitettä: 1) päihdepalveluita ei pitäisi kilpailuttaa, 2) tehokkaaksi osoitettujen päihdehoitojen vastustaminen ei ole inhimillisesti tai taloudellisesti järkevää ja 3) Suomen tai paikallisen päihdehoi-

don kehittäminen on kiinni oikeasta tahtotilasta. Tässä aluvussa tarkastelemme jälkimmäisen pääväitteen puolesta argumentointia päihdetyöntekijäksi ja päihdealan asiantuntijaksi itsensä kategorisoivan henkilön laatimasta mielipidekirjoituksesta. Viittaus saman sanomalehden julkaisemaan artikkeliin erään kunnan ”kasvavasta huumeongelmasta” viritti valtakunnallista keskustelua:

Samaan aikaan opiaattiriippuvaisille tarkoitettu korvaushoito on nostettu Suomessa huumeongelmaisten ensisijaiseksi hoitomuodoksi. Yhtälö ihmetyttää minua. Korvaushoidon kasvun seurauksena valtaosa huumeriippuvaisista ohjataan hoito-ohjelmaan, joka ei sovellu heille.

Olen työskennellyt päihdehoidossa noin 20 vuotta ja nähnyt päihdehoidon radikaalin muutoksen. Korvaushoidon kasvava asema huumehoidossa on näyttänyt vuosien kuluessa ilmeiset haittapuolensa. Missä on vika, jos asiakas on ollut monta vuotta korvaushoidossa ja saanut apua huumeongelmaansa mutta käyttää silti samalla suonensisäisiä huumeita? Mitä jos asiakas olisi ohjattu katkaisuhuutoon ja sieltä lääkkeettömään päihdekuntoutukseen? Millaisia vaikutuksia asiakkaan elämään olisi voitu saada muutamassa kuukaudessa? Fyysinen ja psyykinen kuntoutuminen päihteiden vaikutuksista olisi voinut tapahtua nopeasti.

[MP25, Päihdetyöntekijä, päihdealan asiantuntija]

Väitettä päihdehoidon kehittämisessä tällä hetkellä vallitsevasta oikeanlaisen tahtotilan puutteesta pohjustetaan näkemyksillä siitä, että nykyjärjestelmän kehittämisessä keskitytään liikaa ”korvaushoidon” ”ensisijaisuuteen”. Asia esitetään ei-numeerisesti vaihtoehdottomana, esittäjästä etäännytettyinä tosiasiana. Ilmaisussa ”yhtälö ihmetyttää minua” väitteen lähestyttävyyttä lisätään matemaattisella metaforalla ja esittäjään sidotulla, ne-

gatiivista hämmästystä kuvaavalla tunnetilalla. Tämän voi tulkita hyökkäävänä retoriikkana eli kritiikkinä tahoille, jotka ovat ”nostaneet” korvaushoidon väitettyyn vallitsevaan asemaan. Argumentointia vahvistetaan toteamalla, että huumeista riippuvaisia ihmisiä ohjataan epätarkoituksenmukaisiin palveluihin. Heidät kuvataan päihdepalvelujärjestelmän passiivisina objekteina, jotka eivät voi vaikuttaa tarjottuihin hoitomuotoihin. Esittäjä sidotaan väitteisiin korostamalla numeerisesti ja ääri-ilmaisuin hänen kokemustietoaan, pitkää työuraansa ja sen aikana havaittua ”radikaalia muutosta” ja korvaushoidon valta-asemasta seuranneita ”ilmeisiä haittapuolia”.

Yleisöä vakuutetaan listauksella retorisisista kysymyksistä, joissa korvaushoitoa kritisoidaan huumeiden pistokäytön sallimisesta ja rakennetaan kuvaa muiden hoitomuotojen kenties sallimista vaihtoehtoisista elämänkuluista. Ei-numeerisella argumentoinnilla kuvataan mahdollisia lyhyessä ajassa tapahtuneita positiivisia kokonaisvaltaisia muutoksia asiakkaiden hyvinvoinnissa. Argumentointia ”lääkkeettömän” tuen ”unohtumisesta huumehoidossa” edistetään kyseenalaistamattomilla faktoilla ”kemiallisesta riippuvuudesta” ja erittelemällä ”lääkkeettömän” päihdehoidon tavoitteita suhteessa tähän faktaan. Myöhemmin päihdepalvelujärjestelmän nykyisiä arvoja kyseenalaistava ja kunnianhimoa peräänkuuluttava argumentointi painottuu kirjoittajan omaamaan kokemustietoon:

Olen vuosien varrella nähnyt lukuisten vakavassa huumeekier-teessä olleiden ihmisten muuttavan täydellisesti elämänsä suunnan. Lapsuudesta asti huumeita käyttänyt nuorimies lukee itsensä ylioppilaaksi ja valmistuu yliopistosta. Vuosikausia huumeita käyttänyt, pitkään korvaushoidossa ollut mies vieroittautuu, aloittaa aktiivisen itsehoidon, opiskelee ammattiin ja on nyt työnantajansa luotettavin alainen.

Mihin on kadonnut kunnianhimo päihdehoidosta? Kuinka monen ihmisen potentiaalin saisimme yhteiskunnan käyttöön, kun heihin panostettaisiin muutama kuukausi laadukasta päihdehoitoa toteuttavassa yksikössä?

[MP25, Päihdetyöntekijä, päihdealan asiantuntija]

Kokemustietoa käytetään argumentoinnin tukena esittämällä se kirjoittajan näköhavaintoina ja todellisiin tarinoihin perustuvina kertomuksina, joissa tuodaan seikkaperäisesti esiin yksityiskohtia ”lääkkeettömän” hoidon tuloksista aidoissa elämäntilanteissa. Tarinan vakuuttavuutta korostaa metafora ja ääri-ilmaisuuksien monien ihmisten kokemasta ”vakavasta huumeikierteestä”, vaikeasta elämäntilanteesta vailla ulospääsyä. Tarinan keskiössä oleva henkilö kuvataan aktiivisena toimijana, joka suorittaa sekä toisen asteen tutkinnon että ylemmän korkeakoulututkinnon huolimatta alaikäisenä alkaneesta huumehistoriastaan. Toisessa kertomuksessa argumentoinnin vakuuttavuutta lisätään numeerisella ääri-ilmaisulla raitistumista edeltäneistä ”vuosikausien” huumeiden käytöstä ja ”pitkästä” korvaushoitojaksosta. Samalla muodostetaan kontrasti onnistuneen ”aktiivisen itsehoidon” ja edelliseen nähden epäonnistuneen ”korvaushoidon” välille. Henkilöstä rakennetaan raitistumisen myötä aktiivinen kansalainen, opiskelija ja ”luotettava” työntekijä. Päihdehoitojärjestelmästä vastaavia tahoja vastuullistetaan epäsuorasti kysymyksellä hoidon takana piilevistä passiivisista asenteista ja ”kadonneesta kunnianhimosta”. ”Kunnianhimo” viittaa oletettavasti raittiuteen tähtääviin palveluihin, jollaista korvaushoidon ei nähdä edustavan. Kirjoitus päätetään ei-numeerisesti esitettyyn pohdintaan siitä, että yhteiskunnalle hyödyllistä ”potentiaalia” jää käyttämättä, mikäli yhteiskunta ei tue huumeista riippuvaisia ihmisiä pienellä taloudellisella satsauksella eli ”muutamalla kuukaudella” raittiuteen tähtäävää, ”laadukasta päihdehoitoa”.

Päihdepalveluiden laadussa ilmenee puutteita

Pienimmässä osassa aineistomme mielipidekirjoituksista esitetään argumentteja puutteista päihdepalveluiden laadussa. Argumenttien mukaan: 1) kohtelu päihdepalveluissa on huonoa ja asiointia ja 2) päihderiippuvuuteen pitää jaksaa hakea sitkeästi apua huonosta kohtelusta huolimatta. Analysoimme tarkemmin päihdepalveluiden johtajan laatimaa kirjoitusta, jossa väitetään, että 3) kaupungin tulee parantaa päihdepalveluidensa valvontaa. Väitettä puolustetaan liittoutumalla aiempiin kirjoituksiin korvaushoidon ”vahvasta kritiikistä” tietyssä kaupungissa:

Realiteettina on hyväksyttävä, että korvaushoito on välttämättöntä ja sitä pitää toteuttaa asiallisesti. Onko valvonta ((kaupungin)) toimesta pettänyt pahasti vai eikö ole osattu ostaa oikeata tuotetta?

Ensinnäkin korvaushoitoon pääsyn kriteerit ovat aina lääketieteelliset, joten myös valvonta lääkinnällisten hoitojen toteutuksen osalta vaatii lääketieteen osaamista kaupungin toimesta.

[MP2, Päihdepalveluiden tai -yhdistysten johtaja]

Kirjoittajan puhujakategoriaa ei erikseen korosteta tekstissä, mutta allekirjoituksesta ilmenevä päihdepalveluiden johtajan positio oikeuttaa esittämään väitteitä palveluiden laadussa ilmenevistä puutteista. Yleisöä vakuutetaan kirjoittajasta etäännytettyllä vaihtoehdottomalla tosiasiapuheella eli ääri-ilmaisuin esitetyllä näkemyksellä ”korvaushoidon” ”välttämättömyydestä” järjestelmässä, eikä sitä siten voida jättää tarjoamatta. Tämän argumentin takana voidaan olettaa olevan yhteiskunnallisessa keskustelussa ajoittain esiin nostettu kysymys korvaushoidon tarpeellisuudesta. Ehdoksi korvaushoidon toteut-

tamiselle asetetaankin ”asiallinen” toteuttaminen, mitä käytetään pohjustuksena tulevaan kritiikkiin. Kritiikin kohteena olevan kaupungin edustajille tarjotaan kaksi epäsuoraa kysymysmuotoista väitettä, joista heidän odotetaan allekirjoittavan toisen. Ensimmäinen kysymys mahdollisesta ”valvonnan” pettämisestä viittaa siihen, ettei hoitoa olisi toteutettu väitteen esittäjän mielestä ”asiallisesti”. Jälkimmäisessä pohditaan, onko hoidon heikko laatu seurausta palveluiden kilpailuttamisesta seuranneesta virheestä eli väärän ”tuotteen” ”ostamisesta”. Argumentoinnissa hyödynnetään neutraaleja tosiasioita ja faktatietoa hoidon ”lääketieteeseen” perustuvista ”kriteereistä”. Tällöin myös kaupungin vastuulla olevan ”valvonnan” tulisi kuulua kyseistä tieteenalaa ymmärtäville henkilöille. Kirjoitus jatkuu vetoamalla lääketieteen ammatillaisiin laadun valvonnan tarpeellisuudesta:

En ole koskaan kuullut yhdenkään päihde- ja mielenterveyspalveluiden ylilääkärin tai yleensä lääkärin ottaneen asiaan kantaa. Miksi? Onko valvonta tältä osin ulkoistettu vai valvotaanko sitä sosiaalityön keinoin?

Hoitoon pitäisi hyvin toteutettuna kuulua myös mahdollisuus ”purkuun” ja asiallisiin sosiaalipsykologisiin tukitoimiin. Jos näin ei ole niin, miksei lääkkeitä jaeta vain terveyskeskuksien ovelta?

[MP2, Päihdepalveluiden tai -yhdistysten johtaja]

Numeerisella ääri-ilmaisulla ”koskaan” korostetaan, etteivät ”valvonnasta” oletetusti vastuussa olevan ammattiryhmän edustajat ole odotetusta poiketen osallistuneet lainkaan keskusteluun. Hyökkäävä retoriikka kohdistuu kritiikkiin heidän hiljaisuudestaan. Perusteluita ”valvonnan” puutteelle vaaditaan ensin yleisellä kysymyksellä ja sen jälkeen tarjoamalla kritiikin

kohteelle jälleen kaksi vastausvaihtoehtoa eli valvonnan ”ulkoistamisen” tai siirtymisen toiselle ammattiryhmälle. Taus-talla toistuu näkemys valvontavastuun kuulumisesta asiakkai-den tilanteita tuntevalle ammattiryhmälle. Argumentoinnissa tuodaan esiin yksityiskohtia onnistuneen hoidon elementeistä, kuten oikeudesta ”purkaa” eli lopettaa lääkitys lääkärin kanssa tehdyn suunnitelman mukaan sekä ”sosiaalipsykologisista tukikäynneistä”, jolla viitataan oletettavasti vuorovaikutusperus-taiseen psykososiaaliseen tukeen. Näiden toteutuminen ky-seenalaistetaan, mutta ”jos”-sana tarjoaa mielipidekirjoituksen kohteelle mahdollisuuden vasta-argumentin esittämiseen. Tä-hän liitetään ironiseksi tulkittava argumentti kysymysmuodossa hoidon muuttamisesta ”lääkkeiden jakamiseksi vain terveys-keskuksen ovelta” eli sellaiseksi, ettei tukikäynnteihin olisi edes lähtökohtaista mahdollisuutta. Tarkoitus lienee kyseenalaistaa, onko hoidon toteutustavoilla sen laatua valvovien tahojen puut-tuessa käytännössä väliä.

Tämän jälkeen argumentointi pohjautuu sen toistamiseen, kuinka tärkeää ”korvaushoidon” hoitaminen ”asiallisesti” on. Argumentin tueksi ja asiallisen hoidon saavuttamiseksi lista-taan monenlaisia ratkaisuvaihtoehtoja viittaamalla erinäisiin hallinnollisiin ja käytännöllisiin ehdotuksiin paikallisessa päihdepalvelujärjestelmässä. Kirjoituksen päätteeksi väittei-den kohde tarkentuu, kun vastuu laadun valvonnan paranta-misesta ja asian edistämisestä, ”homman hanksaan ottami-sesta”, siirretään metaforaa käyttäen kaupungin poliittiselle päättäjär ryhmälle:

((Kaupungin nimi)) valtuusto, ottakaa tämä homma hanksaan syksyn talousarviokokouksessa.

[MP2, Päihdepalveluiden tai -yhdistysten johtaja]

Johtopäätöksiä mielipidekirjoituksissa käytetystä retoriikasta

Tässä luvussa tarkastelimme suomalaisten sanomalehtien mielipidekirjoituksista sitä, millaisia väitteitä suomalaisen päihdepalvelujärjestelmän puutteista esitetään, miten väitteiden puolesta argumentoidaan, millaisista positioista käsin argumentteja esitetään ja kenelle ne kohdennetaan.

Tutkimuksemme osoittaa, että julkista keskustelua päihdepalvelujärjestelmän puutteista käydään monenlaisista positioista ja käyttämällä argumentoinnin tukena laajaa kirjoa retorisia keinoja. Argumentoinnille haettiin aineistossamme usein taustatukea asiantuntijatiedosta, kuten tutkimuksesta, lainsäädännöstä ja yleisesti faktoina pidetyistä näkemyksistä. Lisäksi jalansijaa sai kokemustieto, jonka välittämisessä kuuluivat erityisesti päihdepalveluiden johtajien ja työntekijöiden mutta josakin määrin myös palveluiden käyttäjien ja heidän läheistensä äänet. Myös “tavallisen kansalaisen” laatimia kirjoituksia, joissa ei liittouduttu tiettyyn puhujakategoriaan, esiintyi jonkin verran.

Kokemustieto sidottiin vahvasti kirjoituksen laatijaan. Tutkimustiedon pohjalta puolestaan argumentoitiin laajasti eri kirjoituksissa, eikä se ollut vain tutkijoiden keino korostaa esittämiensä väitteiden relevanssia. Onkin kiinnostavaa, että tutkijoiden osuus kirjoitusten laatijoista on pieni. Kyse voi olla yhtäältä siitä, että tutkijat käyttävät julkiseen keskusteluun muita sosiaalisen median kanavia, tai toisaalta siitä, etteivät odotukset globaalisti relevantin tutkimustiedon tuottamisesta suoraan ohjaa osallistumaan keskusteluihin tämänkaltaisista paikallisista tai valtakunnallisista asioista sanomalehtien mielipidepalstoilla.

Suomalaisen päihdepalvelujärjestelmän puutteista käytävän keskustelun aktiivisuus vaihtelee alueellisesti. Paikallisesti julkinen keskustelu aiheesta on kuitenkin varsin aktiivista. Näissä

keskusteluissa esitetyt näkemykset ovat valtaosin linjassa suomalaisia päihdepalveluita koskevien tutkimusten kanssa (esim. Virokannas 2017; Pehkonen ym. 2019; Kuusisto & Ranta 2020; Stenius & Storbjörk 2020). Tästä näkökulmasta myös meidän päihdetutkijoiden olisi tärkeää osallistua mielipidekirjoitusten julkiseen keskusteluun muiden osapuolten ja muun median rinnalla.

Marginalisaation kannalta on olennaista pohtia, kuinka vahvan ja uskottavan aseman päihteistä riippuvaiset ihmiset saavat heidän palveluistaan julkisesti keskusteltaessa (ks. Jokinen 2016b, 347). He saavuttivat kirjoituksissa uskottavuutta perustamalla argumenttinsa henkilökohtaiseen kokemustietoonsa ja tuomalla esiin tärkeitä havaintoja itse kokemistaan puutteista palvelujärjestelmässä. Pulmana oli kuitenkin tällaisten osallistujien niukka lukumäärä, sillä ainoastaan yksi ihminen kuvasi ajankohtaisia kokemuksiaan ja muiden kokemukset olivat jo takana päin.

Analyysimme vahvistaa käsitystä siitä, että laajan ihmisjoukon liittoutuminen kulttuurisesti marginaaliin asetettujen ihmisten puolelle näiden oikeuksien edistämiseksi on tärkeää. Samalla nousee kuitenkin esiin kriittinen kysymys siitä, missä määrin mielipidekirjoituksissa esitetyt väitteet päihdepalveluiden puutteista edustavat palveluiden tarpeessa olevien ihmisten omia näkemyksiä. Jos päihteistä riippuvaisilla olisi mahdollisuus osallistua aktiivisemmin yhteiskunnalliseen keskusteluun, nostaisivatko he päihdepalvelujärjestelmästä esiin samoja puutteita kuin mielipidekirjoitusten keskusteluun osallistuneet, heidän puolelleen asettuneet ihmiset? Yhteiskunnallisten toimijoiden, kuten eri tasoilla toimivien päättäjien, tutkijoiden ja päihdepalveluiden tarjoajien, onkin olennaista uudelleenrakentaa kulttuurisia käsityksiä siitä, kenen puhe on missäkin ajassa ja paikassa uskottavaa ja tärkeää; toisin sanoen edistää päihteitä

käyttävien ihmisten mahdollisuuksia “uskottavan puheen statukseen” (emt. 347) tukemalla heitä tuomaan esiin kokemuksiaan palvelujärjestelmästä. Lisäksi tulee välttää sitä, etteivät muiden esittämät väitteet rakennu päihteistä riippuvaisia ihmisiä toiseuttavien, entistä vahvemmin yhteiskunnan marginaaliin asettavien oletusten varaan (ks. Juhila 2004).

Diskursiivinen analyysi ei osoita yksiselitteisiä faktoja päihdepalvelujärjestelmän puutteista. Se todentaa kuitenkin eri asemissa toimivien ihmisten jakavan yhteisen ajatuksen siitä, että päihdepalvelujärjestelmän puutteiden seuraukset koskettavat paitsi yksilöitä myös laajemmin suomalaista yhteiskuntaa. Lisäksi se tuo esiin kansalaisten jakamaa huolta siitä, että nykyjärjestelmässä esiintyy päihteitä käyttävien ihmisten oikeuksia sivuuttavia rakenteita ja käytäntöjä (ks. myös Kuusisto & Kalliomaa-Puha 2019; Poikonen & Kekoni 2019; Ranta 2020; Perälä & Leppo 2022; Virokannas tässä teoksessa). Vastuu tilanteen korjaamiseksi kohdistetaan useimmiten päättäjille yhteiskunnan eri tasoilla, sillä heillä nähdään olevan valtaa tarvittavien muutosten tekemiseen. Mielipidekirjoitukset ovatkin tärkeä, demokratiaa tukeva mahdollisuus antaa päättäjille palautetta päihdepalveluiden ja yhteiskunnan marginaaleissa elävien ihmisten ajankohtaisesta tilanteesta. Tähän poikkeuksellisen moniääniseen palautteeseen tarttumalla palveluita olisi mahdollista kehittää vastaamaan paremmin päihteistä riippuvaisten ihmisten tarpeita ja edistää näin heidän yhteiskunnallista asemaansa.

Kirjallisuus

- Asiakaslaki (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista) 812/2000.
- Billig, Michael (1987) *Arguing and thinking: A rhetorical approach to social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Heimonen, Päivi (2019) *Järjestöt, muutokset ja johtajuus: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnan ja johtajuuden rakentuminen yhteiskunnallisten muutosten keskellä*. Tampereen yliopiston väitöskirjat 119. Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavana: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1223-7>.
- Jokinen, Arja (2016a) Poliitikkojen puheet puntarissa: Kaupunginvaltuutettujen asunnottomuuspuheiden retoriikka. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 179–212.
- Jokinen, Arja (2016b) Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 337–368.
- Jokinen, Arja & Kirsi Juhila (1996) *Merkitykset ja vuorovaikutus: Poimintoja asunnottomuuspuheiden kulttuurisesta virrasta*. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 510. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Jokinen, Arja & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) (2016) *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (1995) Factual accounting in the discourse on homelessness. *Scandinavian journal of social welfare* 4:1, 44–54.
- Juhila, Kirsi (1997) Asunnottomuus ja tuttu argumenttien ketju. *Janus* 5:1, 76–78.
- Juhila, Kirsi (2004) Vastapuhe ja leimattu identiteetti. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta: Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 20–32.
- Juhila, Kirsi & Suvi Raitakari & Christopher Hall (toim.) (2017) *Responsibilisation at the margins of welfare services*. Lontoo: Routledge.
- Juhila, Kirsi & Johanna Ranta & Suvi Raitakari & Sarah Banks (2021) Relational autonomy and service choices in social worker-client conversations in an outpatient clinic for people using drugs. *British journal of social work* 15:1, 170–186.
- Kaukonen, Olavi (2000) *Päihdepalvelut jakautuneessa hyvinvointivaltiossa*. Tutkimuksia 107. Helsinki: Stakes.
- Kaukonen, Olavi (2019) Päihdehuollon kehitys ja sosiaaliset oikeudet. Teoksessa Aini Pehkonen, Taru Kekoni & Katja Kuusisto (toim.) *Oikeus päihdehuoltoon*. Tampere: Vastapaino, 23–48.
- Kuusisto, Katja & Laura Kalliomaa-Puha (2019) Päihdeongelmaisen asiakkaan asema ja oikeudet: Mitä sosiaalihuoltolain uudet välineet tarkoittavat päihdehuollossa? Teoksessa Aini Pehkonen, Taru Kekoni & Katja Kuusisto (toim.) *Oikeus päihdehuoltoon*. Tampere: Vastapaino, 83–113.
- Kuusisto, Katja & Johanna Ranta (2020) Psykososiaalisen päihdetyön asema Suomessa 1900-luvulta nykypäivään. Teoksessa Johanna Moilanen, Johanna Annola & Mirja Satka (toim.) *Sosiaalityön käänneet*. Jyväskylä: SoPhi 144, 112–140. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8041-2>
- Murto, Lasse (1981) Päihdehuolto ja sen tutkimus. *Alkoholipolitiikka* 46:6, 304–313.
- Partanen, Airi (2021) Päihdehuolto osana sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta ja strategista ohjausta. Teoksessa Olavi Kaukonen & Kristiina Kuussaari (toim.)

- Päihdepalveluiden yhteiskunnalliset haasteet*. Raportti 2. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 91–107.
- Pehkonen, Aini & Taru Kekoni & Katja Kuusisto (toim.) (2019) *Oikeus päihdehuoltoon*. Tampere: Vastapaino.
- Perelman, Chaim (1996/2007) *Retoriikan valtakunta*. Suomentanut Leevi Lehto. 2. painos. Tampere: Vastapaino.
- Perustuslaki 731/1999.
- Perälä, Riikka & Anna Leppo (2022) Turha kärsimys: Päihteisiin liittyvät institutionaaliset ongelmatilanteet eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisussa. *Yhteiskuntapolitiikka* 87:1, 45–55.
- Poikonen, Heidi & Taru Kekoni (2019) Asiakkaan oikeudet ja niihin vaikuttavat tekijät päihdepalveluissa. Teoksessa Aini Pehkonen, Taru Kekoni & Katja Kuusisto (toim.) *Oikeus päihdehuoltoon*. Tampere: Vastapaino, 49–82.
- Potilaslaki (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista) 785/1992.
- Potter, Jonathan (1996) *Representing reality: Discourse, rhetoric and social construction*. Lontoo: Sage.
- Päihdehuoltolaki 41/1986.
- Raitakari, Suvii (2006) *Neuvottelut ja merkinnät minuuksista: Vuorovaikutuksellisuus ja retoriisuus nuorten tukiasumisyksikön palaverissa ja tukisuunnitelmissa*. Acta Universitatis Tamperensis 1183. Tampere: Tampere University Press.
- Ranta, Johanna (2020) *Suhteellinen toimijuus huumeita käyttävien matalan kynnyksen palveluissa: Tutkimus institutionaalisesta vuorovaikutuksesta*. Tampereen yliopiston väitöskirjat 279. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2016) Arviomuistio: Mielenterveyslain ja päihdehuoltolain palvelut. Sosiaali- ja terveysministeriö 18.1.2016. Saatavana: <https://stm.fi/documents/1271139/1977545/Arviomuistio+mielenterveyslain+ja+p%C3%A4ihdehuoltolain+palvelut.pdf/22c2f719-e424-4c80-81fa-6caf7c9e2d7e> (viitattu 9.7.2021).
- Stenius, Kerstin & Tuula Kekki & Kristiina Kuussaari & Airi Partanen (2012) Päihde- ja mielenterveyspalvelujen integraatio: Kirjava käytäntö Suomen kunnissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 77:2, 167–175.
- Stenius, Kerstin & Jessica Storbjörk (2020) Balancing welfare and market logics: Procurement regulations for social and health services in four Nordic welfare states. *Nordic Studies on alcohol and drugs* 37:1, 6–31.
- Terveydenhuoltolaki 1326/2010.
- Virokannas, Elina (2017) Rajoitettuja avun saannin kokemuksia ja hallinnan suhteita huumeita käyttävien naisten keskusteluissa hyvinvointipalvelujärjestelmästä. *Janus* 25:2, 111–126.